

God is blauw

Jan Wagenvoort

God is blauw

Een kankerverhaal van iemand die 'God' zegt...

Bijbels–theologische verkenningen in het platte vlak.
of
Een introductie in het humanistische begrip JHWH
voor gewone mensen.

Jan Wagenvoort – Stavoren – 2011

Narratio

Colofon

isbn 978 90 5263 887 4

Nur: 707

Illustratie omslag: © Gerda Wagenvoort–de Hilster

Reageren: godisblauw@gmail.com

© 2012 uitgeverij NARRATIO, Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem

tel. 0183 62 81 88 fax 084 739 29 45 email: info@narratio.nl

Actuele informatie is te vinden op www.narratio.nl en via de
boeksignalering van www.boekentafels.nl.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van bovengenoemde stichting.

INHOUD

Voorwoord van de nabestaanden	5
Voorwoord van de schrijver	7
Hoofdstuk 1 – Kanker: mijn god!	13
– Kanker... Mijn 'God'	13
– De god van de religie	15
– De god van de ethiek	15
– De god van de fysica	17
– 'God' als beleving	17
Hoofdstuk 2 – Als ik 'God' zeg	19
– "HEER, ai..."	20
Hoofdstuk 3 – God is blauw	29
– "Blauw..."	32
Hoofdstuk 4 – Man? Vrouw? Of...? Nou en?!	41
– God schiep de méns... De betekenis van "adam"	43
Hoofdstuk 5 – Ruimte!	49
– De 'Shekinah'	49
– Tien Woorden	52
Hoofdstuk 6 – Lijden... maar voor een goed doel	57
– Lijden..., offeren...: martelaarschap–voor–het–g/Goede d/Doel	60
– De Man van Nazareth	65
– Verzoening?	69
– Zoon van 'God'?	71
Hoofdstuk 7 – Blijven liggen, zitten of... opstaan?	73
– Liggen	75
– Opstaan	76
– Angst 1 – Verzoening	78
– Angst 2 – de Mythen	81
– Mythevorming – Macht	84
– Waar het lichaam van Jezus lag	88
Hoofdstuk 8 – En toch...	89
– En toch... tenslotte?	89
Naschrift	97
Bijlagen	101
– De preek, waarom het draait (het offer van Abraham, van Izaäk – Genesis 22 op Rosj Hasjana)	101
– Kerstpreek	107
– Januariprek – (Epifanie) –Water of Wijn? (Johannes 2)	113
– Veertigdagen voor pasen – Lazarus: waar of niet waar? (Johannes 11)	119
– In de Goede Week – (Exodus 12, Johannes 13)	125
– Paasprek (Exodus 14:21 vv, Johannes 20)	129
– Hemelvaart (Handelingen 1: 1–11)	135
– Pinksterprek (Genesis 11: 1–9, Ezechiël 11: 17–20, Handelingen 2:1–13)	139
– Uitnodigingsbrief: VRIJPLAATS	144
– Toelichting bij de tien woorden hertaald	146
– Boekenlijstje	147

Voor Gerda,
'soepele twijg',

die met de storm
van stemmingen meebuigt
maar telkens weer rechtop komt.

Voorwoord

Van de nabestaanden

Aan de Mensen van de Weg van Jezus van Nazareth.

Zo begon Jan altijd zijn preken. De Weg, onderweg zijn, in beweging blijven.

Voor u ligt het boek waar Jan het laatste jaar van zijn leven aan gewijd heeft. Op 5 mei 2011 was het klaar, de dag dat hij 67 werd. Het boek bevat zijn visie, zijn godsbeeld, zijn manier van leven.

Jan heeft in zijn ruim dertigjarig predikantschap dit 'ruimzinnig' geloven van harte uitgedragen. Mede door zijn ruime levenservaring, variërend van het bevaren van de wereldzeeën tot het bieden van veelzijdige en doeltreffende therapeutische behandelingen in zijn eigen praktijk, heeft hij veel mensen weten te raken en weer op weg geholpen.

Hij wilde dit boek graag publiceren, maar zover was het nog niet gekomen. Daarom zijn wij als gezin blij dat dit deels autobiografische boek van Jan over eigentijds en ruimzinnig geloven-in-beweging nu naar u onderweg is. Wij hadden het hem zo gegund dat hij dit zelf mocht beleven.

Wij hopen dan ook dat de discussie doorgaat, ook zonder Jan.

Gerda

Alice

Mirjam

Arjen

Sjon

Michel

Lieve Jan en Pa,
Dit is voor jou.
Eeuwig verbonden in liefde.

Aude ac perge – ‘Waag en ga voort!’

Voorwoord

Van de schrijver

Het begon eigenlijk met juffrouw Rund.

We waren net verhuisd van Baarn naar Hilversum. Van een vrij huis te midden van weilanden en vlak bij de rivier, naar een bovenwoning in een bekrompen arbeidersbuurt. Als het jochie van zeven dat ik toen was al wist wat ‘verraden’ betekende, dan voelde ik me door m’n ouders ‘verraden’. Want opeens was ik zonder vriendjes, nu, zonder vogels en bloemen, zonder slootje springen en door boer Gerrits achternagezeten worden. Allemaal kleine woningwetwoningen in zo’n lange straat, dicht op elkaar en omringd door hardvochtige stadsjongetjes van de geboortegolf. Naar een vreemde school ook, ja, maar wel een School-met-de-Bijbel!

De bijbel, daar had ik nog nooit van gehoord. Thuis niet en bij opoe en opa ook al niet.

Op die vreemde school zwaaide juf Rund de scepter. En die vertelde bijbelverhalen. Verhalen die ik, als gezegd, van huis uit niet meekreeg, want we waren ‘buitenkerkelijk’. Maar juf Rund, die kón vertellen, zo mooi: ik hing aan haar lippen. Daar is het begonnen, denk ik. Ze vertelde die verhalen realistisch: de armoedigheid van de kerststal stonk, het angstzweet en het bloed van Goede Vrijdag stroomden en de trompetten juichten in het stralende licht van de paasochtend. Door juf Rund zijn die verhalen op m’n ziel geschreven (wat dat ook zeggen wil...).

Devoot geworden door haar toedoen wilde het jongetje van toen het gezin bekeren: met Kerst, op z’n negende, vond hij in de slaapkamer een bijbeltje, onder in een oude boekenkast. Hij zocht het kerstverhaal in Lucas 2, vond het zowaar ook nog en met hoogrode konen stapte het jongetje de met atheïstische familie gevulde woonkamer binnen. Met bevende maar luide stem begon hij voor te lezen:

“En het geschiedde in die dagen, dat er een bevel uitging vanwege keizer Augustus, dat het gehele rijk moest worden ingeschreven. Deze inschrijving had voor het eerst plaats toen Quirinius het bewind over...”. Verder kwam hij niet. Ze starden hem allemaal verbijsterd aan. Het zweet brak hem uit en hij rende weg..., maar kennelijk was z’n belangstelling voor ‘God’ en zo, voor religie in het algemeen, gewekt.

Z’n opa, Jan, was er toen ook bij. En die vertelde hem later – hij zal veertien of zo zijn geweest – dat die op z’n negentiende de kerkdeur met een klap had dichtgeslagen. Op belijdeniscatechisatie verbod hem de dominee van toen vragen te stellen. En zeker niet te informeren naar gods bedoeling met de bootwerkersgezinnen, die door vocht, honger en drankzucht crepeerden in hun kelderwoningen (we noteren: Zaandam, 1910). Hij bekeerde zich na die klap tot het socialisme en kreeg zo’n 50 jaar later uiteindelijk een ridderorde op z’n grondwerkersoverall gespeld. Voor bewezen diensten aan de samenleving c.q. ter verheffing van de arbeiders in de Zaanstreek. Het spande er nog om, want in 1917 hadden hij en m’n opoe met Troelstra voorop gelopen op het Malieveld, bij de poging tot het vestigen van een socialistische revolutie...

Het verhaal van zijn manier van leven sloot naadloos aan bij wat ik ging zien als de praktijk van de evangeliieverhalen. ‘t Socialisme zat zeker in z’n genen, want zowel hij als m’n grootmoeder Griet waren half joods: is de thora dan niet de basis van het socialisme? Lees de geschriften maar van de jood Marx. Bovendien waren ze neef en nicht, die grootouders. Dat vertelde m’n toen oude moeder mij allemaal pas op mijn vijftigste... Kennelijk was zowel het een als het ander lang een taboe, misschien als nawee van de oorlog?

Ze hadden de kerk afgezworen, thuis, maar m’n moeder zat in de vijftiger jaren de volle drie en een half uur te huilen bij de luidspreker van de radiodistributie tijdens Bachs Mattheüspassie, die toen ook al op Goede Vrijdag vanuit de Grote Kerk in Naarden werd uitgezonden. M’n vader, een stille man, binnenvetter, bleek ooit als baby opgedragen te zijn aan het Leger des Heils. Z’n zussen waren daar soldaat of officier geworden. Maar ook daarover werd niet gesproken. Hij stopte z’n verleden godsdienstigheid weg vanwege het martiale socialisme van z’n schoonfamilie.

Op m'n zestiende wilde ik naar zee. Kennelijk verlangde ik weg te gaan uit die sfeer waarin tal van taboes heersten, vaak tot verstikkens toe. Maar de romantische hang naar vreemde verten was de oppervlakkige reden. Na veel puberale strijd mocht ik naar de zeevaartschool. Het werd de Hogere Zeevaartschool "Abel Tasman" te Delfzijl. En daar bloeide er van alles op, ook m'n aanleg voor godsdienstigheid. De catechisaties van ds. Van der Veer in Farmsum waren qua sfeer geweldig, hoewel ik me er inhoudelijk niets van kan herinneren. Kennelijk bracht hij het "corpus christianum" in ieder geval zo, dat het mij niet afstootte.

Trouwe kerkganger werd ik. Deed zelfs belijdenis en werd gedoopt. Op zee kwam de godsdienst geregeld ter sprake, althans in mijn omgeving. Bij het wacht wisselen, als de wacht erop zat en er in de een of andere hut nog een nazit was. 't Liep soms hoog op: het alles letterlijk nemen door de anderen en mijn meer symbolische opvattingen. Er school waarschijnlijk toen al een vrije en zinnige dominee in me. Hoewel, als mensen iets verdringen, zoals ik toen, bijvoorbeeld hun anders geaard zijn dan de goegemeente, dan vinden de spanningen die dat oplevert vaak een uitweg door ze te sublimeren: door in plaats van met dat 'lagere', met het 'Hogere' bezig te zijn... Je zou de priesters en de kloosterlingen van ooit, bijvoorbeeld, de kost moeten geven die zo – Freudiaans – met hun verborgen verlangens en behoeften omgingen...

Zittend op de brugvleugel van de tanker in de stille nacht van de Zuid-Chinese Zee, onder een weidse sterrenhemel, een fosforescerend kielzog en *'het suizen van een zachte koelte'*, verdiepten zich de mijmeringen over *'zon en ziel en hemelrijk'*, over 'God', Jezus en wat dies meer zij. Ik dwaalde, mij van alles verbeeldend, door de bijbelse verhalen. Maar steeds, al vanaf het begin – was het al bij juffrouw Rund begonnen? – heb ik de verhalen als 'verpakking' gezien van een levensweg wijzende boodschap. Ze waren en zijn voor mij metaforisch van aard.

De vaartijd liep op een gegeven moment ten einde. Het was in diezelfde Zuid-Chinese Zee.

We waren van Pulau Bukum (Singapore) op weg naar Saigon. Het was nog oorlog. Een lading vliegtuigkerosine moest daar afgeleverd worden.

De volgende reis gingen we weer die richting op. Onderweg kwamen er orders voor de Ioshaven. Dit keer bleek het Hanoi te zijn.

Behalve het feit dat het sociale en culturele leven aan boord erg 'primitief' was en dat je uiteindelijk intellectueel ging 'drooglopen', deed het bedienen van beide partijen in die oorlog voor mij de deur dicht. Al olie vervoerend hield je uitbuitende en oorlogvoerende systemen in stand. Terwijl mijn hoogste goed het verbinden van mensen was, het meewerken aan 'shaloom': gerechtigheid en een vrede die alle verstand te boven gaat.

In de Filippijnen stapte ik van boord en vloog naar huis.

Een nieuwe fase begon. Werkend als aankomend Personeel & Organisatie-functionaris doorliep en voleindigde ik tegelijk de Sociale Academie. Ik wilde in de bedrijven een andere sfeer bewerken, de gelijkwaardigheid van mensen nastreven, meer gerechtigheid in de beloning, werkstructurering en medezeggenschap afdwingen, managers en directies tot een goed sociaal beleid bewegen.

Dat lukte soms even. Uiteindelijk aangeland in de subtop van een grote onderneming bleek de enige doelstelling: zo veel mogelijk winst te maken. Het hele P&O-gebeuren diende daarbij als schaamlap. In het penthouse van de kantoorstoren bleek men met mensen om te gaan als met zakken aardappels.

Deze gewaarwording deed mij het roer omgooien. Ik wilde aan de basis van de samenleving gaan werken aan de grondhouding van de individuele mens, met wie ik in een bezielde verband te maken kon krijgen.

Al de eerdere ervaringen, mijmeringen en inzichten maakten dat theologie studeren een goede optie zou zijn. Immers daar gaat het, zo meende ik, ten diepste over medemenselijkheid als Hoogste Goed, 'God', J(a)W(è)H en de kerk als werkplaats daarvan. Eén 'familie' van volgelingen van Jezus van Nazareth als dát Woord, JHWH, in levenden lijve. Dat was min of meer mijn (naïeve) ideaalbeeld.

Het werd eerst de RU Utrecht, waar de grootste groep studenten vanuit de orthodoxe hoek kwam. Van de zestig studenten waren wij met z'n tien de enige ruim- c.q. vrijzinnigen. Wat is ons de maat genomen door de overigen. De hoogleraren deden daar niet aan mee; die boden, neutraal en objectief, hun stof aan. Later aan de RU Groningen was dat anders. Daar was ruimzinnigheid (een woordvondst van Anne van der Meiden) de norm.

De studie, aanvankelijk in de vrije tijd van de P&O-functie, leverde uiteindelijk het predikantschap op. In de zeven (!) gemeenten die ik 'gediend' heb, werden bijna onmiddellijk na het aantreden leerhuizen opgericht. In dialoog met juist die kleine groepen (10 á 20 deelnemers) van geïnteresseerde en vooruitstrevende gemeenteleden, ontwikkelde ik de inzichten uit, die in dit boekje te berde worden gebracht. Zevenentwintig prachtige winterseizoenen met, accumulatief, zo'n 300 mensen in het totaal als leerhuisgangers. Met dank aan hen is dit boek dan ook in eerste instantie geschreven.

Na het 'emeritaat' (pensioen van dominees o.a.) hebben we in 2009 in de Zuid-Westhoek van Friesland de *VRIJPLAATS – trefpunt voor eigentijds en ruimzinnig geloven-in-beweging* opgericht. Tientallen mensen participeren in de volstrekt vrijblijvende maar unieke bijeenkomsten van dit trefpunt. Dit boek is er ook om hen te stimuleren. De eerste uitnodigingsbrief voor de *VRIJPLAATS* vindt u in de bijlage.

Dat de schrijver dezes naderhand is afgestudeerd in de pastorale psychologie, zal u na lezing ook niet verbazen. De opstapverhalen alsmede de exegetische uitstapjes getuigen ook van een Drewermanni-aanse teneur. Ook de ervaringen in de psychotherapeutische praktijk van de schrijver stuurden in niet geringe mate zijn uitleg van bijbelverhalen.

Dit, waaraan u gaat beginnen, beslaat dus zo'n 50 jaar denken over (bijbelse) theologie, het praktiseren van christelijke religie, kerkbeschouwing en zo'n 25 jaar pastoraal-psychotherapeutische praktijk. De uitkomst is helder: die laat zich hierna lezen.

De verhaallijn over *'iemand met kanker, die 'God' zegt'* functioneert telkens als kapstok, als opstap voor een *theologische verkenning in het platte vlak*.

Waar 'God' staat is deze schrijfwijze gebruikt, omdat het maar net is wat men eronder wil verstaan. Dat het in dit boek met name gaat om een introductie in het humanistische begrip JHWH, zal niemand, na lezing, ontgaan zijn...

Jan Wagenvoort
Stavoren, 5 mei 2011

Hoofdstuk I

Kanker... mijn god!

De kanker was er zomaar. Opeens.

(Later zeiden de dokters dat hij het al jaren gehad moest hebben.)

“Nu heb ik dus kanker... Ik nu dus”. Het maalde rond bij de man.

Maar hij voelde niks, eigenlijk, eerst...; geen paniek!

Pas van het ziekenhuis op de weg naar z'n eigen huis komt er van

alles bij hem boven. Zitten is toch ongemakkelijk... De auto schijnt op

deze terugweg meer te hobbelen dan op de heenweg vanmorgen.

Z'n vrouw rijdt. Haar gezicht staat strak. Er lijkt nog een traan tegen

haar rechterneusvleugel aan te hangen. De rest heeft ze kennelijk snel

afgeveegd, nog voordat hij het kon zien. Hij ziet het, maar zegt niks...

Met een pijp waren ze in z'n anus naar binnen gegaan. Hadden hun

biopten uit z'n prostaat gerukt, geschoten – zo voelde het.

Dat wat hij met z'n pastoranten, met z'n cliënten doorneemt, als

die zo'n mededeling hebben gekregen, komt onwillekeurig bij hem

boven.

Dingen als: “Je bént de kanker niet, je hébt het enkel”.

En: “Je leeft vandaag! Gister is voorbij en van morgen weet niemand iets.”

En: “Plannen maken hoort bij het leven van de dag van vandaag. Of

ze uitkomen? Dat weet niemand, want ‘morgen’ kent geen mens. Blijf

toch je plannen maken.”

Maar, ja, het is dus alsof hij het tegen een cliënt zegt. Het klinkt hol,

nu.

Zijn het clichés?

In die holte begint van onder de manende woorden een waarschu-

wende schreeuw steeds harder te klinken, tot die dendert door alles

heen. De verplichte yell van de bewaker van de ‘death row’ in Ame-

rikaanse films. De bewaker, die de ter dood veroordeelde naar z'n

executie moet voeren. Door de gang met de cellen van de andere ter

dood veroordeelden voert hij de verdoemde tenslotte toch naar de

elektrische stoel, naar de dodelijke injectie.

“Dead man walking! Dead man walking!...”.

Ja, hij was z'n onschuld kwijt.

De slotzin was dat van het college dat de bevriende uroloog hem voorafgaande aan het onderzoek had gegeven. Het klonk als een soort 'amen', een 'zo zij het!' Andere mensen hebben kanker. Ik? Nee..., ik niet hoor. Die onschuld.

Ja, die onschuld is voorbij: nu heb ik dus kanker.

En dan slaat de paniek wél toe, ook bij de man, soms..., even...

In de dagen die volgen, gaat hij ermee naar bed en staat hij ermee op. Allerlei scenario's rijzen op. Na elkaar, door elkaar heen. "Dead man walking!..."

Hij gaat in het donker naar buiten. De zee is vlakbij. Enkel een straat in, een steeg door... De dijk over... Het stormt. De striemende regen doorweekt z'n kleren. "Dead man walking!..." Geen mens zal z'n tranen zien... De man noemt zich wel christen, maar is gelijk huiverig om dat hardop te zeggen. Al de vooroordelen die zo'n etiket oproept. En de 'blijve christenen' die er dan blij mee instemmen, als zoiets hardop klinkt in hun buurt. En toch, nu, daar, onder aan de dijk inmiddels...

Opeens liedregels, nog van vroeger: "Als God, mijn God, maar voor mij is, wie is er dan mij tegen? Dan werken druk en droefenis mij nochtans tot een zegen..." en "Ik heb mijn God, dat is genoeg, ik wens mij niets daar neven..."

Wonderlijke zinnen, die iets veronderstellen, waar hij allang niet meer in gelooft.

Mijn god. Mijn God...?

Voor de keien aan de voet van de dijk staat hij stil. In z'n hoofd blijft het rondzingen, die liedregel. De sombere gedachten lijken wat te wijken naar een achtergrond. Hij tilt z'n hoofd op, kijkt om zich heen. Hij ziet de opgezweepten golven. Voelt opeens het water dat over de keien slaat, de striemende regen in z'n gezicht. Geschrokken vraagt hij zich opeens af: "Wat doe ik hier?" "Ik heb mijn God, dat is genoeg!" zingt het door hem heen...

"Mijn God..." – dat veronderstelt iets van: ieder z'n eigen god.

Sinds de Tweede Wereldoorlog is dat wel de conclusie die getrokken kan worden uit de godsdienstdiscussies in Nederland: ieder maakt z'n eigen god, toch? Of speelden ooit die discussies? Klinkt dat gesprek enkel nog op het kerkelijk erf en in de perkjes eromheen? Dat gebied is zo verschaald en beperkt geworden, dat het daarbuiten, tot dat veel grotere buitengebied, allang niet meer doordringt. Ja, irrelevant

geacht wordt voor de maatschappelijke orde. "Godsdienst? Louter een privézaak!", wordt al decennia lang geroepen. Hoewel, met de komst van de islam en zijn randverschijnselen blijkt die privézaak alle geledingen van de maatschappij toch weer te raken.

Maar toch, ieder z'n eigen god, en da's maar goed ook, want naar de tijd dat kerkelijke autoriteiten voor de mensen vaststelden wie/wat 'god/God' voor hen is, hoeven we niet terug.

Je kunt als je een leven lang met 'god' bezig bent, aan dat begrip nogal wat kanten ontdekken.

De god van de religie

Zo functioneert er bijvoorbeeld een begrip 'god' op het terrein van de religie. Religie in de letterlijke betekenis van het woord betekent: bijeen verzamelen, 'lezen', 'bijeen lezen' in oud Nederlands. Religie is dat wat 'bijeen gelezen, verzameld is' om de lotgevallen, het wel en wee van het leven, zo goed mogelijk te kunnen bezweren. Erediensten, aanbidding, bedevaarten, offers en alle mogelijke en soms onmogelijke rituelen dienen daartoe: bezwering van dat wat je niet in de hand hebt om het daarmee eigenlijk dus toch in de hand te hebben. De god van de religie is die/dat waar R. Otto ooit van sprak als 'tremendum et fascinans' – wat je wel moet vrezen en waardoor je gefascineerd bent. Die god van de religie wordt almachtigheid, alziendheid, alwetendheid, alomtegenwoordigheid en meer van dat soort kwalificaties toegedicht. Bijvoorbeeld de Eel, Elohim, Ba-al in de thora en allah in de koran 'hebben' die kwaliteiten. Religieaanhangers dichten hem – want in het taalgebruik van de religie is het meestal een 'Hij'(!) – de oorsprong van heelal en aarde en mens toe, maar ook de oorzaak van alles wat de mens overkomt. Religieus leven lijkt enkel 'godgericht', maar is louter mensgecentreerd. Immers alle activiteiten in het kader van de religie dienen, hoe dan ook, tot bezwering van de lotgevallen van het leven. Via religie probeert de mens zodoende toch de controle in eigen hand te houden. En 'zoveel (groepen van) mensen, zoveel zinnen': 'ieder' dus op het terrein van de religie z'n eigen god.

De god van de ethiek

Ook op het terrein van de ethiek functioneert er een begrip 'god'. (Ethiek: wat noem je goed en wat noem je slecht in mensen, tussen mensen, tussen mensen en de rest van 'de schepping', en hoe han-